

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
22 ΜΑΪΟΥ 2015

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός
Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

3 [20.]

Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή .....
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε¹ σάν τό χοχλό² πού βράζει,
Ἦσύχασε καί ἔγινε ὄλο ἡσυχία καί πάστρα³,
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα·
5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύση⁴
Κάθε ὀμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμόν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στὸν οὐρανό, στὴ θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στὸν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
Ὅμως κοντά στὴν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἔχαρη,
10 Ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλο καί λαγαρό⁵ φεγγάρι·
Καί ξετυλίξει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὀμπρός μου ἰδοὺ πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἐτρεμε τό δροσάτο φῶς στὴ θεϊκιά θεωρία της,
Στά μάτια της τὰ ὀλόμαυρα καί στά χουσὰ μαλλιά της.

4 [21.]

Ἐκοίταξε τ' ἄστέρια, κι ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καί τὴν ἀχτινοβόλησαν καί δέν τὴν ἐσκεπάσαν·
Κι ἀπὸ τό πέλαο, πού πατεῖ χωρὶς νά τό σουφρώνει⁶,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
5 Κι ἀνείλες ἀγκάλες μ' ἔρωτα καί μέ ταπεινοσύνη,
Κι ἔδειξε πάσαν ὀμορφιά καί πάσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπὸ φῶς μεσημερνό ἡ νύχτα πλημμυρίζει,

¹ σκίρτησε: ἀόριστος σε θέση παρατατικού («σκιρτούσε»: αναταρασσόταν).

² χοχλό: κοχλασμό, βράσιμο.

³ πάστρα: καθαρότητα, διαύγεια.

⁴ ἐστένεψε τὴ φύση: ἐπιβλήθηκε (στὴν πλάση), τὴν ἀνάγκασε...

⁵ λαγαρό: διαγές, καθαρό, φωτεινό.

⁶ χωρὶς νὰ το σουφρώνει: χωρὶς καν νὰ ρυτιδώνει, χωρὶς καὶ κατὰ το ἐλάχιστο νὰ υποχωρεῖ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ στο βῆμα της, χωρὶς νὰ βυθίζεται.

Κι ἡ χτίσις ἔγινε ναός πού ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
 Τέλος σ' ἐμέ πού βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ στά ρεῖθρα⁷,
 10 Καταπώς στέκει στό Βοριά ἡ πετροκαλαμίθρα⁸,
 Ὅχι στήν κόρη, ἀλλά σ' ἐμέ τήν κεφαλή της κλίνει
 Τήν κοίταζα ὁ βαριόμοιρος, μ' ἐκοίταζε κι ἐκείνη.
 Ἐλεγα⁹ πώς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
 Κάν¹⁰ σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
 15 Κάνε τήν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
 Κάν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τό γάλα τῆς μητρός μου.
 Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη,
 Πού ὀμπρός μου τώρα μ' ὄλη της τή δύναμη προβαίνει
 Σάν τό νερό πού τό θωρεῖ τό μάτι ν' αναβουζει
 20 Εἶφνου ὄχ¹¹ τά βάθη τοῦ βουνοῦ, κι ὁ ἥλιος τό στολίζει.
 Βρύση ἔγινε τό μάτι μου κι ὀμπρός του δέν ἐθώρα,
 Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα,
 Γιατί ἄκουγα¹² τά μάτια της μέσα στά σωθικά μου,
 Πού ἐτρέμαν καί δέ μ' ἄφηναν νά βγαλώ τή μιλιὰ μου.
 25 Ὅμως αὐτοί¹³ εἶναι θεοί, καί κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
 Βλέπουνε μέσ στήν ἄβυσσο καί στήν καρδιά τ' ἀνθρώπου,
 Κι ἐνιωθα πώς μοῦ διάβαζε καλύτερα τό νοῦ μου
 Πάρεξ ἂν ἤθελε τῆς πῶ μέ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου:
 «Κοίτα με μέσ στά σωθικά, πού φύτεωσαν οἱ πόνοι
 .....
 .....
 30 Ὅμως ἐξεχειλίσανε τά βάθη τῆς καρδίας μου
 Τ' ἀδέλφια μου τά δυνατά οἱ Τουρκοὶ μοῦ τ' ἀδράξαν,
 Τήν ἀδελφή μου ἀτίμησαν κι ἀμέσως τήν ἐσφάξαν,
 Τόν γέροντα τόν κύρη μου ἐκάψανε τό βράδι,
 Καί τήν ἀγγή μου ρίζανε τή μάνα στό πηγάδι.
 35 Στήν Κρητή .....
 Μακριά 'πό κεῖθ' ἐγιόμισα τέσ φοῦχτες μου κι ἐβγήκα.
 Βόηθα, Θεᾶ, τό τρυφερό κλωνάρι μόνο νά 'χω
 Σέ γκερεμό κρέμουμαι βαθύ, κι αὐτό βαστῶ μονάχο».

⁷ ρεῖθρα: (με τὴν ἀρχαία σημασία, ῥέεθρα) υδάτινα ρεύματα (σημερ. σημασία: χαντάκια, αὐλάκια στο πλάι των δρόμων, κοίτες ποταμῶν).

⁸ πετροκαλαμίθρα: (αντιδάνειο: καλαμίτις < βενετ. pietra calamita): εἶδος πρωτόγονης (επιπλεύουσα) σε δοχεῖο με νερό) μαγνητικῆς βελόνας ἀπὸ καλάμι, δείκτης πυξίδας· ἀλεξικέραυνο.

⁹ Ἐλεγα: συλλογιζόμουν, εἶχα τὴν ἐντύπωση.

¹⁰ Κάν-Κάνε: λες και, εἶτε-εἶτε.

¹¹ ὄχ: (ιδιωμ. < ἐκ)· ἀπό. Πολύ συνηθισμένο στον Σολωμό.

¹² ἄκουγα: ἐνιωθα.

¹³ αὐτοί – ἀντί αὐτά (δηλ. τὰ μάτια): ἔλεξη τοῦ γένους ἀπὸ το θεοί.

5 [22.]

Έχαμογέλασε γλυκά στὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
 Κι ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κι ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
 Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρου τοῦ ραντίδα¹⁴
 Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα. —
 5 Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τῆ στιγμή δέν ἔχω πλιά τό χέρι,
 Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
 Χαρά δέν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
 Ψωμοζητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι·
 Κι ὅταν χορτάτα δυστυχιά τὰ μάτια μου ζαλεύουν¹⁵,
 10 Ἄργα, κι ὄνειρατα σκληρά τὴν ξαναζωντανεύουν,
 Καί μέσα στ' ἄγριο πέλαγο τ' ἀστροπελεκί σκάει,
 Κι ἡ θάλασσα να καταπιεῖ τὴν κόρη ἀναζητάει,
 Ευπνῶ φρενίτης,¹⁶ κάθομαι, κι ὁ νοῦς μου κινδυνεύει.
 Καί βάνω τὴν παλάμη μου, κι ἀμέσως γαληνεύει. —
 15 Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό,¹⁷ τ' ἄγρια καί μυρῶδάτα,
 Μέ δύναμη πού δέν εἶχα μήτε στὰ πρῶτα γιάτα,
 Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε,¹⁸ πετώντας τὰ θηκάκια,
 Μάχη στενή μέ τούς πολλούς ὀλίγα παλληκάρια.
 Μήτε ὅταν τόν μπομπο-Ἰσοῦφ καί τς ἄλλους δύο βαροῦσα
 20 Σύρριζα στή Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα¹⁹ πατοῦσα²⁰.
 Στό πλέξιμο²¹ τό δυνατό ὀχτύπος τῆς καρδιᾶς μου
 (Κι αὐτό μοῦ τ' αὐξαιν') ἔκρουζε²² στήν πλευρά τῆς κυρᾶς μου.

¹⁴ ραντίδα: ρανίδα (< ραίνω), σταγόνα, σταλαγματιά.

¹⁵ ζαλεύουν (< κοιν. ζαλώνω φορτώνω, επιβαρύνω ἢ κρητ. ζάλο· βήμα, βηματισμός): ζαλίζονται, αναστρέφονται (;) / βαραίνουν ἀπό κούραση.

¹⁶ φρενίτης: (< φρένα): φρενιασμένος, έξω φρενῶν, μανιακός, ταραγμένος· ὁ νοῦς μου κινδυνεύει: πᾶω να χάσω το μυαλό μου, διακινδυνεύεται ἡ πνευματικὴ μου ἰσορροπία.

¹⁷ μ' αὐτό, ἀντὶ μ' αὐτὴ (τὴν παλάμη): λες καὶ, εἶτε-εἶτε.

¹⁸ ἐκροτούσαμε: συγκροτούσαμε, συνάπταμε.

¹⁹ ἀλαίμαργα: τὸ ἐπίρρημα μεταφορικό, πρὸς δήλωση τοῦ πολεμικοῦ μένουσ.

²⁰ πατοῦσα: (ἐδὼ ἰδίως) κυρίενα, κρατούσα κυριαρχικά.

²¹ πλέξιμο: ἡ πλεύση, τὸ κολύμπημα.

²² ἐκρουζε: χτυπούσε, ἐκρουε· πλευρά: τὸ πλευρό, τὸ πλάι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Το έργο του Δ. Σολωμού έχει δεχτεί επιρροές και από το δημοτικό τραγούδι. Να αναφέρετε τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού που εντοπίζετε στα αποσπάσματα του ποιήματος «Ο Κρητικός» και για καθένα από αυτά να γράψετε ένα παράδειγμα.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τον Β. Αθανασόπουλο: «[...] Το φως μπόρσι μες στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού να μεταμορφώνει τα πράγματα και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Το φως είναι η ενέργεια του Θεού, είναι η όραση του Θεού.[...]». Στο κείμενο που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερα στοιχεία που υποστηρίζουν την παραπάνω άποψη (μονάδες 8) και να τα σχολιάσετε (μονάδες 12).

Μονάδες 20

B2. Να βρείτε και να σχολιάσετε:

- α)** τα τρία χρονικά επίπεδα στο απόσπασμα 5 [22.] (μονάδες 12) και
β) το περιεχόμενο και τον λειτουργικό ρόλο της παρομοίωσης στους στίχους 9-11 του αποσπάσματος 4 [21.] (μον. 8):

«Τέλος σ' έμέ πού βρίσκομουν όμπρός της μέσ στά ρεϊθρα,
καταπώς στέκει στό Βοριά ή πέτροκαλαμίθρα,
Όχι στην κόρη, αλλά σ' έμέ την κεφαλή της κλίνει».

Μονάδες 20

Γ1. α) Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παρακάτω στίχων του αποσπάσματος 4 [21.] σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

«Έλεγα πώς τήν είχα ιδεί πολόν καιρόν όπίσω,
Κάν σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
Κάνε τήν είχε έρωτικά ποιήσει ό λογισμός μου,
Κάν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεψε τό γάλα τής μητρός μου·
Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι άστοχισμένη»

(15 μονάδες)

β) Να σχολιάσετε τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή και στο ήθος του Κρητικού στους παρακάτω στίχους του αποσπάσματος 5 [22.] σε ένα κείμενο 80-100 λέξεων:

«[...] άλλ' άκουσα του δάκρου της ραντίδα
Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις έγώ τήν είδα. —
Εγώ από κείνη τή στιγμή δέν έχω πλιά τό χέρι,
Π' αγνάντευεν Αγαρηνό κι έγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δέν του 'ναι ό πόλεμος· τ' άπλώνω του διαβάτη
Ψωμοζητώντας, κι έρχεται μέ δακρυσμένο μάτι»

(10 μονάδες)

Μονάδες 25

- Δ1. Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

Κ. Γ. Καρυωτάκης
ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ

Από τὰ βράχι' ανάμεσα πετιέται 'να κεφάλι
καί βλέμματα όλόγυρα σκορπάει φοβισμένα.
Ἐγώ, κρυμμένος κάπου κεί στό ἔρημ' ἀκρογιάλι,
τό βλέπω –σάν σέ ὄνειρο– μέ μάτια λιγωμένα.

Ἐνα κορμί παρθενικό, γυμνό ἀργοπροβάλλει
κι ἀπλώνεται ἡδονικά σε κύματ' ἀφρισμένα·
ὁ ἥλιος ἐσκυθρώπασε μπροστά στά τόσα κάλλη,
τά κάλλη τ' ἀπολλώνεια καί τά φωτολουσμένα.

Ἀνατριχιάζ' ἡ θάλασσα στό θεῖο ἀγγισμά τους,
τά κυματάκια ἀπαλά μέ χάση τ' ἀγκαλιάζουν
κι ἀχτίδες τά χαϊδεύουνε χουσές στό πέρασμά τους.

Θεότρελος, ὁ δύστυχος, βουτιέμαι μέσ στό κύμα,
τά μάτια της τά θεϊκά μέ φόβο μέ κοιτάζουν
καί χάνεται στή θάλασσα... Ἦταν νεραίδα... Κρίμα!

Κ. Γ. Καρυωτάκη, *Ἀπαντα τὰ Εὐρισκόμενα*, Εκδ. Ερμής 2006, σ.161